

Dollarin tók dik á seg

Dollar tók dik á seg, og euro fall til tað lægsta stöði í 6 mánaðar.

Og nú eiga týskarar ekki longur Deutsche Börse í Frankfurt

BÚSKAPUR, VALUTA OG KAPITALISMAN

Rolf Guttesen
rg@geogr.ku.dk

Amerikanski dollarin reistist bráðliga upp til eitt stöði í mun til euro, har hann ekki hevði verið seinastu seks mánaðarnar. Sum kurvumyndin, ið gongur aftur til 1. november í fjør, vísir, so hevur lutfallið ongantíð í hesum tíðarskeiði verið so til fyrimuns fyri dollar. Fríggjadagin í seinastu viku skrásetti ECB, europeiski sentralbankin, at ein euro bert gav 1,2635 dollar. Fyri viku síðani var talið uppi á 1,2863. Nú mánadagin var annar Hvítusunnudagur, men hesin dagur er ikki alla staðni í verðini frídagur ella heiligidagur, so valutahandilin helt fram í Asia og Australia, og fyrrapartin svingaði dollar/euro-lutfallið millum 1,2580-1,2610, ella uppaftur lægri enn fríggjadagin.

Hesin hægri dollarkursur er góður fyri virkir og handlar, sum selja vørur til USA.

Tað hægsta euro hevur verið, var 28. december í fjør, tá vekslikursurin var 1,3637 dollar fyri eina euro. Tað lægsta liggur tó fleiri ár aftur, men tann 26. oktober var vekslikursurin bert 0,8252 dollar fyri eina euro.

So er at spyrja, hví styrknaði dollar so mikið í seinastu viku? Jú, tað vóru nýggj hand-

iljavnaðtøl úr USA, sum óvæntað vísu ein heilt nýggjan og positivan tendens í gongdini. Áður hava vit umtalað hugtakið "the twin deficits", sum vísir til, at USA hevur havt eitt rísa stórt hall bæði á handilsjavnanum og í landshúshaldinum.

Ikki tí at USA-handilsjavnin var positivur. Nei, men fyri apríl bleiv hallið á handilsjavnanum bert 55 milliardir \$, har eygleiðarar kanska høvdu væntað eitt hall uppá 61-62 milliardir. Hesin líti bati gav vónir um, at strukturellu problemini í amerikanska búskapinum, millum annað the twin deficits, vóru farin at broytast til tað betra.

Oljuprísurin enn nær teim 50\$

Og so hendi henda kós-broyting, meðan oljuprísirnir enn eru høgir, og stórtur partur av amerikanska innflutninginum er olja. Á amerikanska New York Mercantile Exchange, NYME, har oljan verður handlað, kom prísurin fyri tunnuna niður á 48,67\$ fríggjadagin; úr 53,10\$ týsdagin fyri.

Brent-oljan, sum verður handlað í London, plagar at liggja eitt sindur lægri, men lá fríggjadagin á 48,66\$. Fallandi prísirnir komast av, at lagrini eru full, og eftirspurningurin bæði í Kina og USA hevur verið

árinum. Men tvørt móti spádómunum, so minkaði ameriaknski innflutningurin úr Kina. Og haraftrat hendi tað gleðiliga fyri USA, at útflutningurin til Kina vaks annan mánað uppí slag.

Orsökina kann í hesum føri ikki vera, at dollarin er veikur (tað skuldi í teoriini gjørt at amerikanskar vørur blivu bíligari at keypa í útlandum). Men kinesiska valutan, yuan, er fast tengdur at dollar, so har liggur lutfallið fast og skuldi ikki givið USA nakran fyrimun á hasum økinum. Annars hava í longri tíð verið spekulatióinir um, nær Kina fór at uppskriva ella revaluera sína valuta, Yuan. Men tað fer ikki at henda beint

"Kapitalspekulantar og Christopher Hohn fingi 1,5 milliardir út úr Deutsche Börse í Frankfurt"

eitt sindur minni í seinastuni. Apríl hevur í Kina víst lægsta vøkst í langa tíð, og orsökina er m.a. mangul uppá orku (elektricitet) og aðra rávørur. El-verkini kunnu stutt sagt ikki fylgja við longur

Ongar tekstilkvotur mótvegis Kina longur

Ein grund til at vænta verri handilstil í USA, var tann, at ein áralong kvotaskipan mótvegis Kina, sum hevur avmarkað útflutning av bíligum kinesiskum tekstilvørur, fór úr gildi á nýggj-

nú, siga kinesisk bankafólk. Men ongin ivi um, at tað kemur. Og tað fer at pressa bæði dollar og euro niður, eingin ivi um tað.

Men hóast burturbeiningin av hesi handilsforðing, sum WTO hevur gjøgnumført, so arbeidir parlamentið í USA við einum nýggjum uppskoti umm at seta kvotur fyri kinesiskar bummullsvørur, undirklæðir, buksur, skjúrtur, hosur. Kina mótmælir sjálvandi og hevur vent sær til WTO, World Trade Organisation.

Aftaná seinastu justeringarnar av rentuni, sum

sentralbankarnir fastleggja, so er rentan í USA (The Fed) komin uppá 3%, meðan europeiska framvegis liggur fast á 2%. Hetta dregur kapital til USA heldur enn til Euro-økið. Tað sær út sum europeiski ECB leggur størri dent á stabilitet og lága inflatióin, meðan amerikanska The Fed leggur dentin á búskaparligan vøxtur, heldur enn lága inflatióin.

Ymiskar meldingar av europeiska meginlandinum

Sama dag sum dollarin reyk upp, komu annars gleðilig boð úr Týsklandi um, at framleiðslan (GDP) var vaksin við 1% fyrsta ársfjórðing í ár, og tað er eftir umstøðunum nógv. Annars hava bæði týska stjórnin og ymsir búskaparligir stovnar fleiri ferðir sett væntaðu tøluni fyri 2005 niður. Men úrslitið hilnaðist also væl frægari enn spádómarnir høvdu sagt. Tó, hetta var ikki nóg mikið til at leggja uppfyri dollaran.

Týskland og Slovakia hava annars atkvøtt fyri nýggju ES-traktatini. Men meiri spennandi verður fólkkaatkvøðan í Frankríki, sum verður 29. maj. Enn stendur at kalla á jøvnum. Tað óhepna er, at Chirac forseti millum fólk ikki er so væl lýddur, og tí fara nógv at atkvøða nei, fyri at siga honum ímóti, hóast tað er nakað heilt annað á skránni. Vit fáa at síggja. Eitt nei í Frankríki fer at geva ES trupulleikar, og tað

fer helst ikki at styrkja europeiska gjaldoyrað.

Kapitalismu-kritikkurin í Týsklandi

Kritikkur av kapitalismuni, serliga teir asosialu kapitalgrunnarnir, sum bert hugsa um profitt, og ikki hugsa um arbeidsplass, bleiv skotin í gongd av formanninum í týska javnaðarflokkinum, SPD, sum eitur Frantz Müntheferin. Vinnulívið og konservativa andstøðan østu seg upp um at nakar loyvdi sær at "leggja á kapitalismuna" og kalla hetta slag av kapitalistum fyri grashoppur.

Nú er eitt feitt dømi um framferðina hjá ávísam amerikanskum og bretskum kapitalgrunnum, eisini kallaður spekulatións-kapitalur, komin fram í dagsljósið. Sjálvt háborgin hjá týsku kapitalismuni, Børsurin í Frankfurt, er yvirtikin av útlenskum kapitalgrunnum. Teir nýggju investorarnir hava sett bæði formann í nevndini, Rolf-Ernst Breuer, og sjálvan stjóran, Werner Seifert, frá.

Útlendingar eiga nú Børsin í Frankfurt

Søgan er long og fløkt. Men stutt kann nevast, at Deutsche Börse í Frankfurt seinasta árið í fleri umførum hevur roynt at keypt børsin í London, London Stock Exchange.. Tað eydnaðist ikki. Ein flokkur av partaeigarunum undir leiðslu av amerikanaranum Christopher Hohn, sum er medeigari av kapitalgrunn-

inum TCI, fekk broytt gongdina. Tær 1,5 milliardir euro ella gott 10 milliardir krónur, sum Seifert hevði sett av til at keypa Londonbørsin, fóru staðin til at keypa partabrøv aftur frá hesum flokki, sum átti í Deutsche Börse í Frankfurt. Sagt við øðrum orðum, so fingi partaeigarar útgolðið 10 milliardir krónur fyri at fylgja ráðum frá amerikanaranum Hohn frá TCI, í staðin fyri stuðla stjóran Seifert. Kanska er hatta eisini eit slag av globalisering.

Í dag eru tað ikki týskarar, sum eiga Deutsche Börse, men eingilsmenn og amerikanarar. Sambært "The Economist" (140505) áttu týskir partaeigarar í 2003 68% av partabrøvunum. Nú í maí 2005 eiga teir bert 7%, amerikakarar eiga 29% og eingilsmenn 48%.

